مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

ږناګل اریوبزی

۲۰۲۱/۰۵/۱۳

د خوشال په فکر

پوهې ته د لاسرسی لار او شرایط

شپږمه برخه

ج - د منظمې زده کړې او ښوونې چاپیرسال:

د منظمې زده کړې اوښوونې بهیراو ځای هم د تولنیز چاپیریال برخه ګڼل کیږي. خو د چاپیریال دا برخه د نوروسره ځني توپیرونه لري. زده کړه اوښونه د چاپیریال په نورو برخو کې په منظم ډول د کوم پلان له مخې نه ترسره کیږي. مانا دا چې ماشومان او ځوانکۍ نسل په کور، کلي اوولس کې د مور، پلاراو د کلي او ولس د نورو لویانو یا مشرانو نه د ژوند په بیلابیلو برخوکې زده کړې کوي. په ټولنه کې هر چیرې او هروخت پخوانۍ نسل خپلې تجروبې ځوان نسل ته د منظمو زده کړواو ښوونوله چوکاټه بهر هم ورانتقالوي او هغه په خپلو تجروبو سنبالوي، خو دابهیر د کوم پلان په بنسټ نه ترسره کیږي، نه کوم تعلیمي نصاب لري او نه مهال ویش لري. ځانګړي درسي وسا یل لکه کتاب، قلم، کاغز او په همدې ډول ځانګړی مسلکي استاذان اوځانګړی مسلکي زده کوونکی هم نه لري. په دې چاپیریال کې ځوان نسل په اصل کې د زاړه نسل څخه د تقلید له لارې زده کړه کوي. د زده کړې اوښوونې منظم چاپیریال بیا هغه وخت رامنځ ته کیږي چې زده کوونکۍ یوازې او یوازي د زده کړې له پاره استاذ یا ښوونکي ته کښیني او ښوونکۍ هم هغه څوک دی چې ښوونه یې مسلک اویا لږ تر لږه د مسلک یوه برخه وي. د منظمو زده کړو په ځینو برخوکې یوازې لوست زده کیدل. زموږ په ډ یرو جوماتونو کې تراوسه پوری د لیک ښوونه اوزده کړه نه ده رواج شوې. په ځینو برخو کې بیا لیک او لوست دواړه زده کیدل. د لیک اولوست زده کړه د منظموزده کړو او ښوونو یوه بله ځانګړتیا ده. د لیک او په تیره بیا د لوست زده کړه انسان ته دا امکان په لاس ورکوي چې ځان داستاذ نه مستقل کړي او په خپله د کتابونو د لوستلو له لارې خپله پوهه، ځومره چې غواړي، پراخه او ژوره کړي. خوشال خټک د منظمې زده کړې او ښوونې د ښه تنظیم او پرمختګ له پاره په خپل وخت کې ګټورې پوهنیزي هڅې کړې دي. ده نه یوازې د زده کړې او ښوونې په دیدکتیک (د متن او میتود ټاکنه) کارکړی دی بلکې له سره یې د مور په نس کې ماشوم جسمي روغتیا اوسلا متیا ته هم پام کړی دی او په دې عقیده وچې د حاملې میر منې کړه وړه دهغې په نس کې ماشوم په جسمي روغتیا اوسلامتیا اغیزې لري. نو ځکه باید هغه څه ونه کړي چې دماشوم ودې اوروغتیاته زیان رسوي. دی په خپل اولاد باندې د حاملې میرمنې پاملرنې ته د روزنې او پالنې په سترګه ګوري اولیکي چې: « اولاد یازوی وی یالور ، خو چې عورتینه په فرزند ډکه شی ، نور یې تربیت لازم شی ، حامله عورتینه دې د روند بار نه اخلی تر لوړه دی نه تر پلی بادګین طعام دی نه خوری . لکه مار ، مزری ، مهیب ځینر دی په سترګونه ګوری ، چې زړه یی ورته وشی هغه ځیر دی زروخوری . غم عصه ، جنګ ژړا دی نه کا ، چې په دا ځیزونو کې مسطور شول که بر عکس یې وکا د فرزند زیان کولو ډار دی. »[بختیانی خدمتګار. په دستار نامه کې ښوونیز اوروزنیز اړخونه ټول افغان ۲۰۱۰/۳/۲] د زیږیدو یا د نیاته د راتګ سره سم ماشوم د نوي چاپیریال سره مخامخ کیږي، کورنې په تیره بیا مور او پلار ته یې نوي مسؤلیتونه ور په غاړه کیږي. په دې وخت کې دخوشال خټک سپارښتنه داده چې:« اوله خبره چې په دا دنیا د ده تر غوږ تیریږی د خدای رسول نوم دی وی . غوغا دی پری نه کا ، چرکین سړی دی هو ر ته نه وی ، هسی دی نه تفاړی چې ګرم شی ، خولی شی ، بیا زر بر منډی کا ، په دا کې با د وهی _ هغه چې وایې هلک مرګبو وواهه . مرګی نه وی ، هم دا باد زحمت وی . هلک دا اوم وی ، دنیا په ګرم په سرد هوا عادت نه وی ، مور تپاک پی وکا ، له باد یې ډیر محافظت وکا ، خو چې بر منډشی ، هوا پری اثر وکا وژاړی ، پس په ځووم ورځ شین ومری . که او ړی وی ، منی وی ، سپرلی وی اصلاً دی نه پټوی ، هم هسی دې پریږدی . که بلیږدی هم هاله دې بلیږدی چې اوه اته ورځی تیر شی . هم په نری ځادر دې بلیږدی ، که ژمی وی د ساړه د ماړه

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالې د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راليرلو مخکې په ځیر و لولئ

دې په گرمه خونه ، کوټه کې ساتی ، چې هوايي په يو شان وی . نه ډېره توده ، نه سړه معتد له هوا په هر وخت ولره بويه.» [همدا ليکنه] وينو چې خوشال خان په دې ليکنه کې د موريه نس کې اوهم د نوي زيږيدلي ماشوم دجسمي سلامتيا اوروغتيا يا ناروغتيا لاملونه دهغه د واقعي چاپيريال په پاکي ياچټلې، ساړه يا تودوخي، روحي فضا او نورو کي ويني او په هکله يې لازمي لارښووني کوي. په دې توګه داهڅه هم کوي چې د ماشومانو د طبابت په برخه کې هم د بشر په تيره بيا د پښتون قوم فکرداوهامو اوخرافاتو (پيريانو، ميرګيانو، تښت، دم، تاويز، زيارت او نورو) نه پاک او ازاد کړي اودعلم اوعقل په لور يې روان کړي.

خوشال خټک په دې عقيده و چې ماشوم ، که لوراو که زوی وي، په ځلور کلنی کې د منظمو زده کړو وړتيا ترلاسه کوي.« چې دځلورو کالونو، ځلورمياشتي، ځلور ورځي، په لوستن دې کښينوي...» [همدا ليکنه] د دې ټکو په لوستو مې د خپل ژوند هغه شيبې رايادې شوې چې د ملا صاحب څخه د زده کړو له پاره جومات اوبياځو کاله وروسته په ښوونځي کې د ښوونکي څخه دزده کړو له پاره لمړي ټولګي ته ورننوتم. داچې تر دې د مخه مو د ملا صاحب اوهم دمعلم صاحب دځپړو او لښتو په باب ډ ير څه اوريدلي و، نوله ډاره مې زړه لړزيده اوژبه مې بنديده. د ژوند په اوږد و کې مې د پښتوژبې دا پخوانی متل، چې متأسفانه لا تراوسه ژوندی، هم زده کړچې وايي:«چيرته چې ډب وي، هلته ادب وي » اوپه ښوونځي کې يوه ورځ د فارسي ژبې ښوونکي زموږ د فارسي ژبې درسي کتاب اوپرو ګرام نه بهر په توره تخته دا لاندې شعر وليک او ښه يې په پوه کړو:

تعليم مـعلم به کسی ننـگ نـدارد
تيغ که به صيقل بخورد زنگ ندارد

دلګير ازآنيکه سهيلت زده سيلی
سيبيکه سهيـلـش نزند رنگ ندار

دلته وينو چې په متل کې « ادب » او په شعرکې زده کړې ته لوی ارزښت ورکړ شوی دی، خو ورسره سم « ډ ب » او« سيلی » دادب او دعلم سره داسې تړل شوی دي چې ګوندې هيڅکله يوله بله ګوښې کيدلی نه شي. رښتيا داده چې په شعر اومتل کې « ډ ب » او« سيلی » اويا په ټوله کې جسمي جزا ماشوم ته دورزده کړې ياني دهغه دښووني اوروزني د يوازني ميتود، د يوازنی لارې اويا حتی د ادب اومعرفت د سرچينې په توګه پيژندل شوي دي او دا هم په داسې حال کې چې ماشوم ته جسمي جزا ورکول په خپل ذات کې هيڅ ډول اخلاقي اوعلمي بنياد نه لري او هغه څه چې دعلم او انساني اخلاقو سره په ټکر کې وي دعلم اوادب په زده کړه کې کومه مرسته هم نه کوي. د ماشوم وهل ټکول نه يوازې دهغه داستعداد اوذکاوت د ودې او پرمختګ سره هيڅ مرسته نه کوي بلکې د ماشوم په جسمي اوروحي سلامتيا داسې تيری دی چې بدن اوروح ته زيان رسوي. نوځکه جسمي جزا دعلم او ادب دورښووني، نه بلکې د ماشوم په وړاندې زور زياتي ته د مشروعيت دور کولو لارده.

خوشال خان په خپل وخت کې ښيې چې د ماشوم بدن اوروح دواړه تنکي دي، د چاپيريال دپيښو په وړاندې له ځانه اغيزناکه دفاع نشي کولی، ښه اوبد وربانديې ډيرې اغيزې شندي. نوځکه:« چې اوستاد لره ورشي په اول سبق دې وبخښل شي. معلم دې ورسره هنر کاچې آزار يې نه کا. دده په زړه دې ورسره چليږي ».[همدا ليکنه] په دې ډول زده کوونکي يازده کوونکۍ ورو وروډصميميت په فضا کې د زده کړې اوښووني د نوي چاپيريال سره بلديږي، د ښوونکي او زده کوونکو ترمنځ د باور فضا جوړيږي اوزده کړو ته د زده کوونکو هڅه او هوس زياتيږي. خوشال خټک په دې عقيده وچې:« که هلک عالی فطرت وی تر اوه کالنۍ پوری سواد خوان شی ».[همداليکنه] د سواد زده کړه دعلم دزده کړې پای نه دي بلکې دهغې بنسټ دی. په دې بنسټ نوره لوړې زده کړې پيل کيږي. خوشال خټک په دې زده کړو جونه اوهلکان ياني دواړه، ښځينه او نارينه جنس، مکليف ګڼي او په دې برخه کې د ښځينه او نارينه جنس ترمنځ کوم توبيرنه مني. زده کړې هم د جونو او هم دهلکانو حق بولي اوکورني بايد د دوا ړو سره د دې حق په ترلاسه کولو کې مرسته وکړي.

که څه هم خوشال خټک د دې پراو زده کړې هم د جونو او هم دهلکانو حق اومکلفيت بولي اوپه دی ډول دهغو تر منځ د حقوقي توپير سره مخالفت کوي، خودهغو تعليمي نصابونو تر منځ توپيرڅرګند ښکاري چې ده دواړو جنسونو له پاره بيل بيل جوړ کړي دي. دی د نارينه وو له پار په خپل نصاب کې وايي چې:« اول دې قران ولولی ، په قران کې پنج سوره او ايته الکرسی ، حديث اقوال د مشايخانو ، علم طب دادی ولولی ، العلم علمان علم الابدان و علم الاديان ، علم نجوم واجب دی چې وکا ، له فارسی مثنوی المعنوی ، سلسله الذهب ، نفحات الانس، معارج النبوه ، شاهنامه ، سکندر نامه ، ظفر نامه دا کتابونه دی مطالعه کوی . اخلاق ناصرى ، په تمام غور ګلستان دی په ياد کا ،

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په ځير و لولئ

تمام عمر که د تحصیل په کار کې تیریږی سعادت دی او که نه دا هومره چې وکښل شو دا خو دی وی ، چې ددین دنیا له خبر داری مایوس نه وی ، نقص یې په قابلیت کې واقع نه وی . دا خو یې مرتبه په مرتبه د علوم بخره، دا هومره چې وشی د قابلیت د دایری په خارج نه وی . چې د علم خوند بیا مومی ، د علم پایان نشته ، پخپله به ورپسی کوښښ کا ».[همدا لیکنه]

خوشال خان دهلکانو دروزنې ځنې نورې ځانګړتیاوې هم په ګوته کوي اوټینګارکوي چې هلک باید ډیر ونه نازول شي ، د ساده جاموداغوستلو سره دې عادت ونیسي او په سینګار پسې دي نه ګرځي. سینګار د ښځو کاردي او دسړي سینګار هنر او کمال دی. باید درنه ناسته او ولاړه اولوړ اخلاق زده کړي. هروخت دې په خوند ور خوراک پسې هم نه ګرځي، کله کله دې سپوره ډوډۍ هم خوري. جسمي ځواکمني اومقامت هم باید په پام کې ونیسي، په غارمه اوساړه کې دې سرلوڅۍ او پښې لوڅۍ هم ګرځي. دا کار ورته ګټه لري. په داسې حال کې چې هلک یازوی له نازولتوب نه لرې ساتتي او په عمل کې یې د زمانې دسختیو او لوړو اوژورو سره اشنا کوي، دلور په روزنه کې بیا بل نظرلري او ټینګار کوي چې لور دې نازنینه وساتل شي، دهغې عصمت، عفت، شرم، ادب اوحیا ته وچت ارزښت ور کوي. د نورو علومو او هنرونو تر څنګ باید دکور دچارو اړوند مهارتونه او دځان دسینګارولو پوهه هم زده کړي. سربیر ه پردې دښځینه زده کوونکو په تعلیمي نصاب کې ژبې او ادبیاتو ته هم دنارینه زده کوونکو دتعلیمي نصاب پرتله پراخ ځای ور کړشوی دی. دلور د ښوونې اوروزنې په هکله خوشال خټک لیکي چې:

« لکه د زوی تربیت لازم دی ، مینه پری بویه هسی په لور مینه بویه بلکه لونه لاحقداري دي . د هلک والی د تربیت کار خو لکه د زوی هسی دلور ، امالور دې نازمین ساتله شی د عصمت ، د عفت ، د شرم ، د حیا ارشاد دی ورته کیږی . په لوستن خو قران ، د مسایلو کتابونه چې د طاقت عبادت و قوف یی تمام د فرایضو د سر نتو ددین د چارو وشی ، مرغوب رنګین حکایتونه ، شیرین بیا نو نه ، اقوال د بزرګانو ، مشایخانو په یادکا، قصی افسانی هم زده کا ، هنر د شطرنج دادی هم ښه زده کا ، دستی کار لکه کښیده دا مهارت دی تمام وی د پختن ، داشتن ، د کاله داراستن د خپل ځان د ارایش ، خوشبویی د سازولو علم دادې ډیر وی . . . بزرګی دعا، بزرګ سورتونه ، د قران څو یادول شی هومره دی په یاد کا د نظم قصاید ، غزلیات ، ادبیات دی هم لږ ډیر په یاد کا ، چې د شعر په کار کې څه خوو وقوف یې وی . د یوانونه دی نه لولی ، مګر ګلستان بوستان هر ګا چې تر نه کاله ورسیږی ، د پلار د مشرانو ورونو ، د ترونونه دې هم په ادب اوسی ، ګستاخ ویل ناست ولاړه دې نه کا ».[همدالیکنه]

په دې ځای کې خوشال خان «دخپل ځان دارایش، خوشبویی د سازولو علم » د جونو له پاره په داسې حال کې لازم ګڼی چې سینګارد مردانو کار نه ګڼي. د سینګار نه کول خود سینګار د زده کولو اړتیا هم له منځه وړي، مانا داچې نارینه وو نه سینګار کاوه او نه یې زده کاوه. په دې صورت کې د سینګار په برخه کې نارینه ماهرانو او پوهانو هم وجود نه درلو. په دې ځای کې دا پوښتنه پیدا کیږی چې جونو به« دخپل ځان دارایش، خوشبویې دسازولوعلم » له چا زده کاوه ؟ ایا په هغه وخت د دې ځانګې ښځینه ښوونکو او ماهرانو وجود درلود اوکه نه دخوشال خان مقصد داوو چې جونه دې دا هنر د میندو او په کور او کهول کې له نورو تجربه کارو ښځو څخه زده کړي. زه (د دې کرښو لیکونکۍ) دې پوښتنو ته ځواب نه لرم، خودا وایم چې دخوشال خان تعلیمي نصابونه دنن ورځې تعلیمې نصابونو سره نه پرتله کیږي. باید هیرنه کړو چې دخوشال دزمانې او نن ورځې ترمنځ څه نا څه دری نیمې پیړۍ واټن پروت دی. دوخت په بهیر کې هرڅه بد لیږي، دځینو پوهنیزولاسته راوړنو دوران تیریږي، نوې پوهه اونوې پوهنیزې څانګې سر را پورته کوي اورا پیدا کیږي. په دې لړکې د خوشال خان څخه د کمپیوټري پوهې غوښتل دهوښیارانو کار نه دی، سقرات، اپلاتون او ارسطو هم د البرت انشټاین په نسبیت تیوري نه پوهیدل. موږ په ټوله کې په دې واقعیت سترګې نه شو پټولی چې خوشال خټک په خپل وخت کې پښتون قوم له پاره بې مثله خدمتونه کړي دي. ده دپښتون په تاریخ کې دلومړي ځل له پاره په پښتوژبه دزده کړو له پاره تعلیمي پلانونه اوتعلیمي نصابونه جوړ کړي دی او له دې لارې یې دزده کړې او ښوونې په چاروکې نوی نظم راوستلی او دزده کوونکو او ښوونکو پرمخ یې دزده کړې او ښوونې لار روښانه کړې ده.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ